

Rädda Barnens remissvar av promemorian Kriminalvårdens skolverksamhet för barn och unga U2025/02404

Inledning

Rädda Barnen har beretts möjlighet att svara på remiss angående promemorian Kriminalvårdens skolverksamhet för barn och unga U2025/02404. Rädda Barnen svarar på remissen utifrån ett barnrättsperspektiv med FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) som grund. Till stöd i tolkningen av barnkonventionen använder sig Rädda Barnen främst av uttalanden från FN:s kommitté för barnets rättigheter (FN:s barnrättskommitté).

Rädda Barnen lämnar synpunkter på vissa av förslagen i promemorian. Övriga förslag varken av- eller tillstyrker organisationen.

Rädda Barnen är starkt emot regeringens förslag om sänkt straffbarhetsålder och att alla barn som döms till frihetsberövande straff ska avtjäna detta i fängelse i Kriminalvårdens regi. Dessa förslag strider mot såväl barnkonventionen som forskning om barns utveckling och att motverka brottslighet. Frågan om skolgång i fängelser är därför ytterst ett steg tillbaka för barns rättigheter i Sverige.

Sammanfattning

Utifrån en verklighet där barn snart väntas avtjäna straff för vissa allvarliga brott i fängelse, är Rädda Barnen under omständigheterna positiva till utredningens grundantagande att utbildningen för barn och unga intagna i kriminalvårdsanstalt ska motsvara den utbildning som ges inom skolväsendet. Samtidigt möjliggör förslaget avvikelser från nuvarande skollagstiftning. En viktig fråga som berörs är den om undervisningsformer för barn i grund- och gymnasieskola på kriminalvårdsanstalt.

Rädda Barnen ser det som positivt att utredningen utgår från närundervisning som grundprincip, och att utbildningen för barn och unga intagna i kriminalvårdsanstalt så långt det är möjligt ska motsvara den utbildning som ges till barn och ungdomar inom skolväsendet. Utredningen skriver att samma grundläggande värden, mål och pedagogiska principer bör vara tillämpliga för sådan motsvarande utbildning som Kriminalvården anordnar för intagna i kriminalvårdsanstalt. Sammantaget tyder dessa formuleringar på en högt ställd ambition att lägga fram förslag som tillgodoser frihetsberövade elevers rätt till en likvärdig utbildning av god kvalitet.

Det är positivt att utredningen endast föreslår möjlighet till fjärrundervisning i grundskolan i vissa fall och när alla övriga möjligheter är uttömda, att den inte kan tillämpas vid undervisning i kärn- och de samhällsorienterade ämnena och att distansundervisning för frihetsberövade elever i grundskolan på Kriminalvårdsanstalt inte ska vara tillåtet. Utredningen beskriver återkommande att närundervisning, det vill säga vanlig undervisning där elever och lärare befinner sig i samma rum, ska vara huvudregeln även för elever som sitter i fängelse. Det är

vidare positivt att utredningen föreslår att syftet med utbildning för elever på kriminalvårdsanstalt ska vara densamma för övrig utbildning inom skolväsendet. Detsamma gäller rätten till stöd och anpassningar samt samma tillgång till elevhälsa som för elever i övriga skolväsendet, vilket utredningen föreslår ska förtydligas. Rädda Barnen välkomnar också att utredningen inhämtat och vävt in frihetsberövade barn och ungas egna synpunkter på sin skolgång i utredningen.

Rädda Barnen ser dock med oro på vissa av förslagen, bland annat de som berör elever på gymnasienivå. Till exempel föreslår utredningen att distansundervisning ska kunna användas i vissa fall och att Kriminalvården, om de utifrån sina förutsättningar inte kan ordna en sådan utbildning, inte ska vara skyldig att erbjuda elever att slutföra sin gymnasieutbildning efter att de fyllt 18 år. Enligt Rädda Barnen är det viktigt att se barn och ungas skolgång från förskoleklass till gymnasieexamen som en kedja; förutsättningar att ta sig vidare till nästa steg utan hinder och avbrott måste prioriteras med målet att varje elev ska ha en avslutad grundskoleutbildning med godkända betyg samt en avslutad gymnasieutbildning.

Rädda Barnen vill också uttrycka oro över att utredningen inte fått något tilläggsuppdrag gällande elever i åldern 13-14 år, med anledning av det angränsande förslaget om sänkt straffbarhetsålder¹ till 13 år för vissa allvarliga brott. I de fall 13 och 14-åringar döms till frihetsberövande straff föreslås Kriminalvården ansvara för verkställigheten och därmed dessa elevers utbildning.

Slutligen vill Rädda Barnen betona vikten av gedigna överlämningar och ett systematiserat arbete för övergång till skola utanför fängelset, när straff är avtjänat. Det är av yttersta vikt att en sådan struktur upprättas och att lagstiftaren säkerställer kontinuitet och kvalitet under hela elevens skolgång.

Rädda Barnen uppmanar regeringen att gå vidare med samtliga förslag i utredningen som stärker frihetsberövade elevers rätt till en likvärdig utbildning av god kvalitet, och som stärker möjligheten till rehabilitering och en återgång till samhället. På samma vis uppmanar Rädda Barnen regeringen att inte gå vidare med förslag om hur barn och ungas utbildning ska utformas och erbjudas som utgår från Kriminalvårdens förutsättningar och begränsningar.

Generella utgångspunkter gällande barns rätt till utbildning

Varken barnkonventionen eller skollagen gör någon åtskillnad mellan barn som är eller inte är frihetsberövade, när det gäller rätten till utbildning. En välfungerande skolgång är en stark skyddsfaktor mot ohälsa och utanförskap. Forskning visar att elever som klarar skolan löper mindre risk att begå och återfalla i brott. För att skolan ska vara en stark friskfaktor måste utbildningen alltid bygga på evidens och beprövad erfarenhet samt utgå från elevernas behov och förutsättningar. Frihetsberövade elevers skolgång är en fråga om alla elevers rätt till en likvärdig utbildning oavsett var man går i skola.

Artikel 28 i barnkonventionen behandlar barnets rätt till utbildning. Artikel 29 berör syftet med utbildning. FN:s barnrättskommitté har publicerat en rad allmänna kommentarer som

¹ Lagrådsremiss. Skärpta regler för unga lagöverträdare, 26 januari 2026.

lyfter barn och ungas rätt till utbildning. I *Allmän kommentar nr 20 om genomförandet av barnets rättigheter under ungdomsåren*² skriver man att stater måste garantera rätten till utbildning som är till för alla, som håller god kvalitet och som är inkluderande, och anger detta som den enskilt viktigaste policyinvestering stater kan göra för att trygga ungdomars kortsiktiga och långsiktiga utveckling. *Allmän kommentar nr 1 Artikel 29.1: Utbildningens mål*³ konstaterar att utbildning måste utgå från barnet, vara anpassad till barn, och ge barnet makt över sin situation. Den utbildning som varje barn har rätt till ska vara utformad för att ge barnet kunskaper för livet, stärka barnets möjlighet att åtnjuta alla mänskliga rättigheter och främja en kultur som genomsyras av värderingar som stämmer överens med de mänskliga rättigheterna. Utbildning handlar därför om betydligt mer än formell utbildning och omfattar hela det spektrum av livserfarenheter och lärande som gör det möjligt för barn, både som individer och som grupp, att utveckla sina personligheter, anlag och färdigheter och att leva ett fullvärdigt och tillfredsställande liv i samhället. I *Allmän kommentar nr 24 om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet*⁴ tydliggörs bland annat att det rättskipande systemet för barn bör ge goda möjligheter att vidta sociala åtgärder eller utbildningsinsatser. Slutligen vill Rädda Barnen betona såväl lagstiftarens som utförarens skyldighet att utgå från elevens individuella behov och förutsättningar när utbildning utformas och erbjuds, och inte från verksamheten.

Rädda Barnens synpunkter på enskilda förslag

7.2 Utbildningen för barn och unga intagna i kriminalvårdsanstalt ska med nödvändiga avvikelser motsvara den utbildning som ges inom skolväsendet.

Rädda Barnen tillstyrker förslaget, men vill se en utvidgning av förslaget som innebär en rätt för elever intagna i Kriminalvårdsanstalt att påbörja en gymnasieutbildning senast under det första kalenderhalvåret det år du fyller 20 år. Detta regelverk är gällande för elever i skolväsendet, och bör således även omfatta frihetsberövade elever inom Kriminalvården. En fullföljd gymnasieutbildning är avgörande för att etablera sig i samhället och på arbetsmarknaden, och en viktig faktor för unga att bryta en kriminell livsstil.

7.3.4 Fjärrundervisning ska i begränsad utsträckning få användas i utbildning som motsvarar grundskolan, anpassade grundskolan eller specialskolan.

Rädda Barnen tillstyrker förslaget men med ett tillägg; att en formulering införs som anger att fjärrundervisning får användas när övriga kriterier är uppfyllda om det samtidigt bedöms vara för elevernas bästa, utifrån kvalitet i undervisningen. Det är vidare av största vikt att alla möjligheter till fysisk undervisning av behörig pedagog är uttömda och att fjärrundervisning enbart används med de undantag som utredningen har föreslagit. Rädda Barnen vill också se att den handledare som ska närvara där eleverna befinner sig under tiden för

² FN:s kommitté för barnets rättigheter. Allmän kommentar nr 20 (2016) om genomförandet av barnets rättigheter under ungdomsåren

³ FN:s kommitté för barnets rättigheter. Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 1 (2001) Artikel 29.1: Utbildningens mål.

⁴ FN:s kommitté för barnets rättigheter. Allmän kommentar nr 24 (2019) om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet.

fjärrundervisningen ska vara en legitimerad lärare, för att säkerställa bästa möjliga kvalitet i undervisningen.

7.3.5 Fjärr- och distansundervisning ska i begränsad utsträckning få användas i utbildning som motsvarar gymnasieskolan eller anpassade gymnasieskolan.

Rädda Barnen tillstyrker den del som rör möjligheter till fjärrundervisning, utifrån samma grunder som redovisats under 7.3.4. Även här vill Rädda Barnen se ett tillägg om att den handledare som ska närvara där eleverna befinner sig under tiden för fjärrundervisningen ska vara en legitimerad lärare, för att säkerställa bästa möjliga kvalitet i undervisningen.

Rädda Barnen avstyrker den del av förslaget som anger att distansundervisning får användas i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan. I FN:s barnrättskommittés *Allmän kommentar nr 20 om genomförandet av barnets rättigheter under ungdomsåren*

⁵ betonar man att gymnasieutbildning i synnerhet har positiva effekter, enligt en allt större mängd evidens. Kommittén vill uppmuntra staterna att snarast införa gymnasieutbildning för alla, med utbredd tillgänglighet, och att med alla lämpliga medel göra högre utbildning tillgänglig för alla i mån av kapacitet. Skolinspektionen konstaterade 2021 att elevers möjlighet att nå sina mål försvårades, och att deras hälsa påverkades negativt, till följd av fjärr- och distansundervisningen under pandemin. För majoriteten av eleverna som har fått en större mängd undervisning på distans har det lett till sämre förutsättningar för lärande och kunskapsutveckling. För de flesta elever med svårigheter och särskilda behov är de negativa effekterna ännu tydligare. Det är en grupp elever som kommer att vara överrepresenterad i de kommande barnfängelserna. Målgruppen elever med intellektuell funktionsnedsättning, som har rätt att tas emot i den anpassade gymnasieskolan, är extra viktig att värna. Utifrån dessa elevers förutsättningar och behov på gruppnivå, anser Rädda Barnen inte att det är lämpligt att läsa delar av utbildningen på distans.

7.3.9 En elev ska ges möjlighet att fullfölja påbörjad utbildning enligt den individuella studieplanen.

Rädda Barnen avstyrker den del av förslaget som anger att Kriminalvården inte är skyldig att låta elever som påbörjat en gymnasieutbildning avsluta den under den tid han eller hon är intagen i kriminalvårdsanstalt, om myndigheten saknar möjlighet. I FN:s barnrättskommittés *Allmän kommentar nr 24 om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet* ⁶ uttrycks att varje barn har rätt till utbildning som passar hans eller hennes behov och förmåga, inbegripet rätten att genomgå examina, och som är utformad för att förbereda barnet för att återvända till samhället. En fullföljd gymnasieutbildning är avgörande för att etablera sig i samhället och på arbetsmarknaden, och en viktig faktor för unga att bryta en kriminell livsstil. Enligt Rädda Barnen är det viktigt att se barn och ungas skolgång från förskoleklass till gymnasieexamen som en kedja; förutsättningar att ta sig vidare till nästa steg utan hinder och avbrott måste

⁵ FN:s kommitté för barnets rättigheter. Allmän kommentar nr 20 (2016) om genomförandet av barnets rättigheter under ungdomsåren

⁶ FN:s kommitté för barnets rättigheter. Allmän kommentar nr 24 (2019) om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet, punkt 95c.

prioriteras med målet en avslutad grundskoleutbildning med godkända betyg samt en avslutad gymnasieutbildning. Samma syn måste vara gällande för frihetsberövade elever.

Förslag som återfinns i kapitel 7.3.1, 7.3.2, 7.3.8, 7.3.10, 7.3.11, 7.3.12, 7.3.13, 7.4, 7.7, 7.8 och 7.10.

Rädda Barnen tillstyrker samtliga förslag och delar utredningens bedömning och analys.

7.3.6 Modersmål

Rädda Barnen avstyrker förslaget om att Kriminalvården inte måste erbjuda alla elever undervisning i sitt modersmål.

7.5 Utbildning för intagna i häkte.

Rädda Barnen välkomnar särskilt att utredningen föreslår en utredning som får i uppdrag att se över möjligheten att ge Kriminalvården ett tydligt ansvar för att elever i grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan som är intagna i häkte erbjuds särskild undervisning. Det är ett viktigt förslag för att stärka häktade barn och ungas rätt till en likvärdig utbildning. Detta blir av synnerlig vikt om regeringen går vidare med förslag som finns i lagrådsremiss *Bättre möjligheter att utreda brott av unga lagöverträdare och några andra processrättsliga frågor*⁷, om att förlänga tiden som barn kan sitta häktade. Detta förslag strider mot barnkonventionen och Rädda Barnen säger nej till längre häktningstider för barn. Om detta förslag ändå skulle bli verklighet är det av yttersta vikt att barn erbjuds en likvärdig skolgång av god kvalitet, med särskilt fokus på att motverka avbrott i utbildningen. Skolgången är viktig att prioritera oavsett häktningstid, men ju längre frihetsberövande med en bristfällig skolgång desto större negativa konsekvenser för barnet på såväl kort- som lång sikt.

8. Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser. Lagändringarna ska träda i kraft den 1 mars 2027.

Rädda Barnen avstyrker utredningens förslag och bedömning. Om förslaget att barn som begår vissa allvarliga brott ska dömas till fängelse röstas igenom i riksdagen, föreslås Kriminalvården ta emot barn redan 1 juli 2026. Det är därför anmärkningsvärt att utredningen föreslår att lagändringarna kring utbildning ska träda i kraft först 1 mars 2027, och att inga övergångsbestämmelser behövs. Det är inte uteslutet att barn kommer att påbörja avtjänandet av fängelsestraff innan förslagen i denna utredning träder i kraft. Dessa barns rätt till en likvärdig utbildning av god kvalitet måste säkerställas. Om utredningen bedömer att

⁷ Lagrådsremiss. Bättre möjligheter att utreda brott av unga lagöverträdare och några andra processrättsliga frågor, 15 januari 2026.

lagstiftaren inte kan genomföra förslagen i denna utredning förrän 1 mars 2027, är det av största vikt att lagstiftaren flyttar fram det datum för när Kriminalvården ska ta emot barn i fängelse. En god utbildning kommer att utgöra en avgörande del av barns frihetsberövande, och måste vara på plats samtidigt som Kriminalvården tar emot sitt första barn för verkställande.

Stockholm 13 februari 2026

Sofia Tuvestad

Påverkanschef
Rädda Barnen